

Ján

Milan Mazúr

4 4. apríl 2020

6 Možno stratený
a možno vymazaný

8 Bez udania roku a dátumu

12 Čierna

16 Dnes neexistujúce mesto Casaria

18 Poznámky
z viacerých Jánových dní

21 Kôň

22 Bez dňa / trám

26 Paul

27 Chlapec so svojou
sestrou Evou

Záhrada 29

Neďaleko Casarie 30

Nečitateľný text 33

Jánov prvý kopec 36

Prechody k drevenej stodole 38

Rutina 39

Kopec II 41

Prechod k tunelu 42

Udalosť na kopci 43

Kopec III 46

Záhrada II 47

4. apríl 2020

Odrazu sme všetci v bezprostrednosti samoty povinne uzavretí v prenajatých bytoch, v uliciach, v ktorých nič nepočuť. Prežívame úzkosť pred prichádzajúcimi dňami tepla a slnka, keď sa už radi sústreďujeme na príjemnejšiu zmenu počasia. Večery tradične strávené pri tretej šálke studenej kávy, ktorú mám na stole každodenne zanechanú v rôznych vrstvách nedopitých hladín na dne pohárov. Niekde sa spomína, že ak necháte malé množstvo nápoja alebo jedla, prenechávate ho mŕtvym. Miera pravdy sa neupresňuje, je to len vybraný spôsob.

Aktuálne sme všetci vo zvláštnej situácii, v ktorej musíme byť sami. Izolovaní od všetkých. Prichádza potreba dostávať sa na miesta, na ktoré nemám dosah. Ešte viac na ľudí, ktorých už nestretnem.

Presúvam sa na miesta, ktoré nie je možné vidieť v akejsi bezprostrednej blízkosti, ale len v rovine spomienok alebo útržkov pamäti. Súčasťou týchto krajov sú postavy, ktoré spolu s nimi vždy tvoria celok.

Súčasnosť izolácie premieňa kontúry udalostí. Celá spoločnosť musí čakať v nejasnosti ďalších dní, ktoré nám menia zaužívané. Epizódy naznačujúce potencionálny problém. Ale po prehltnutí šiestich

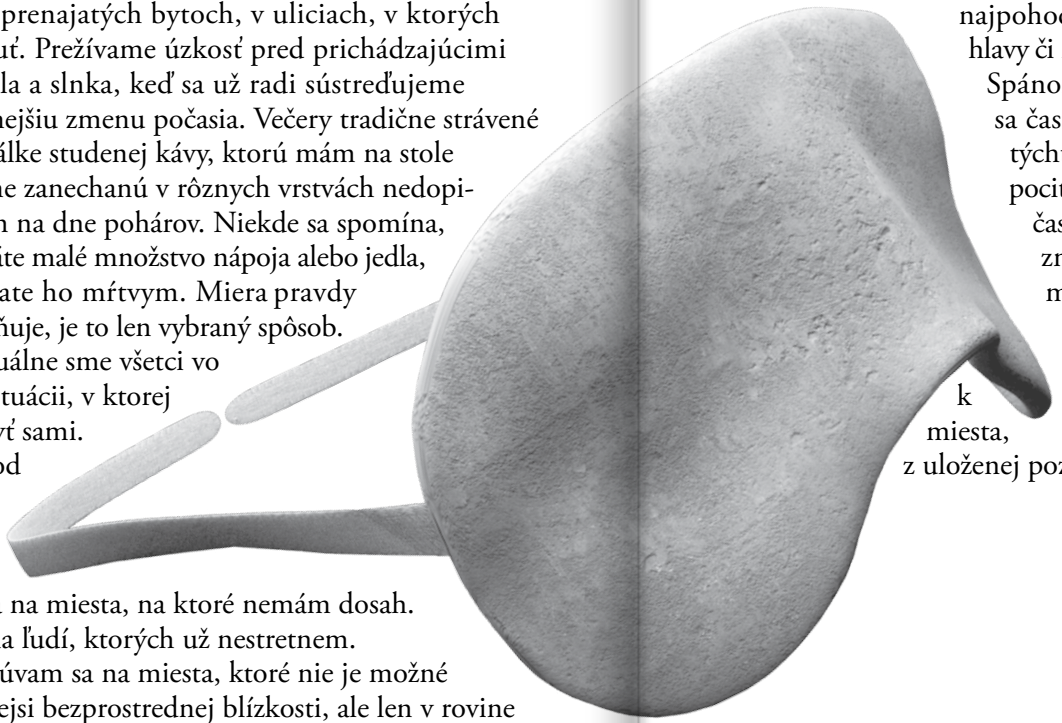

vitamínov sa môže príhoda a jej vyčlenenie na konkrétny priestor strácať, a nie je jasné, kedy sa začne a kedy sa skončí. To vám určite už nepovedia v komerčnom lete do Milána. V ktorom si každý zvolil najpohodlnejšiu polohu (zaklonenie hlavy či nasadenie masky proti svetlu). Spánok, ktorý sme očakávali, sa často mení na vymazanie týchto situácií a prichádza nový pocit. Pocit, že miesta, obdobia, časti udalostí, príbehov môžu zmiznúť, ako zmizli aj komerčné lety, ktoré sú zrušené na neznámu dobu. A my len čakáme, že sa vrátime k možnosti vybrať sa na miesta, o ktorých sme sa dozvedeli z uloženej poznámky.

Možno stratený
a možno vymazaný

Ján je zobrazený na jedinej zachovanej fotografii. Dlhé roky ju mal otec na stene v kancelárii. Ak sa chcem na ňu opätovne pozrieť, uvedomím si, že sa odohráva len v pamäti. Kancelária zmizla, tak isto aj Ján. O Jánovi sa nevie skoro nič. Len málo slov z úst ľudí, ktorí ho priamo nepoznali. Môj otec si ich zaznamenával na diktafón. Snažil sa ho nájsť, no nepodarilo sa mu to.

V archívoch je Jánovo meno v kategórii nezvestný. Po viac ako sto rokoch je stále v tej istej kolónke. Slovo nezvestný má význam. Nezvestný, zablúdený, stratený alebo zatúlaný. Neznámy je aj deň jeho odchodu. Známa bola len situácia, a to nútený odchod.

V období, keď odchádza, má tridsať rokov, udalosti sa stratia a znovu sa pokúšam ich nájsť takisto v tridsiatom roku mojich dní.

V zatúlanom čase.

Bez udania roku a dátumu

Nevidíš.

Nevidíš za horizont vlastnej udalosti,
nevieš,
čo znamená udalosť,
pokiaľ ju niekto iný neoznačí.
Ostal si tam a slovo tam predstavuje udalosť.

Tvoju, moju, našu.

Možno niekoľko

Niekoľko hodín?

Nebolo žiadne svetlo. Vietor. Nepríjemný zvuk.

Trvalo to chvíľu.

Ťažko odhadnúť koľko.

mesiacov (?).

Ani priestor nebol konkrétny,
takmer žiadna jeho
časť.

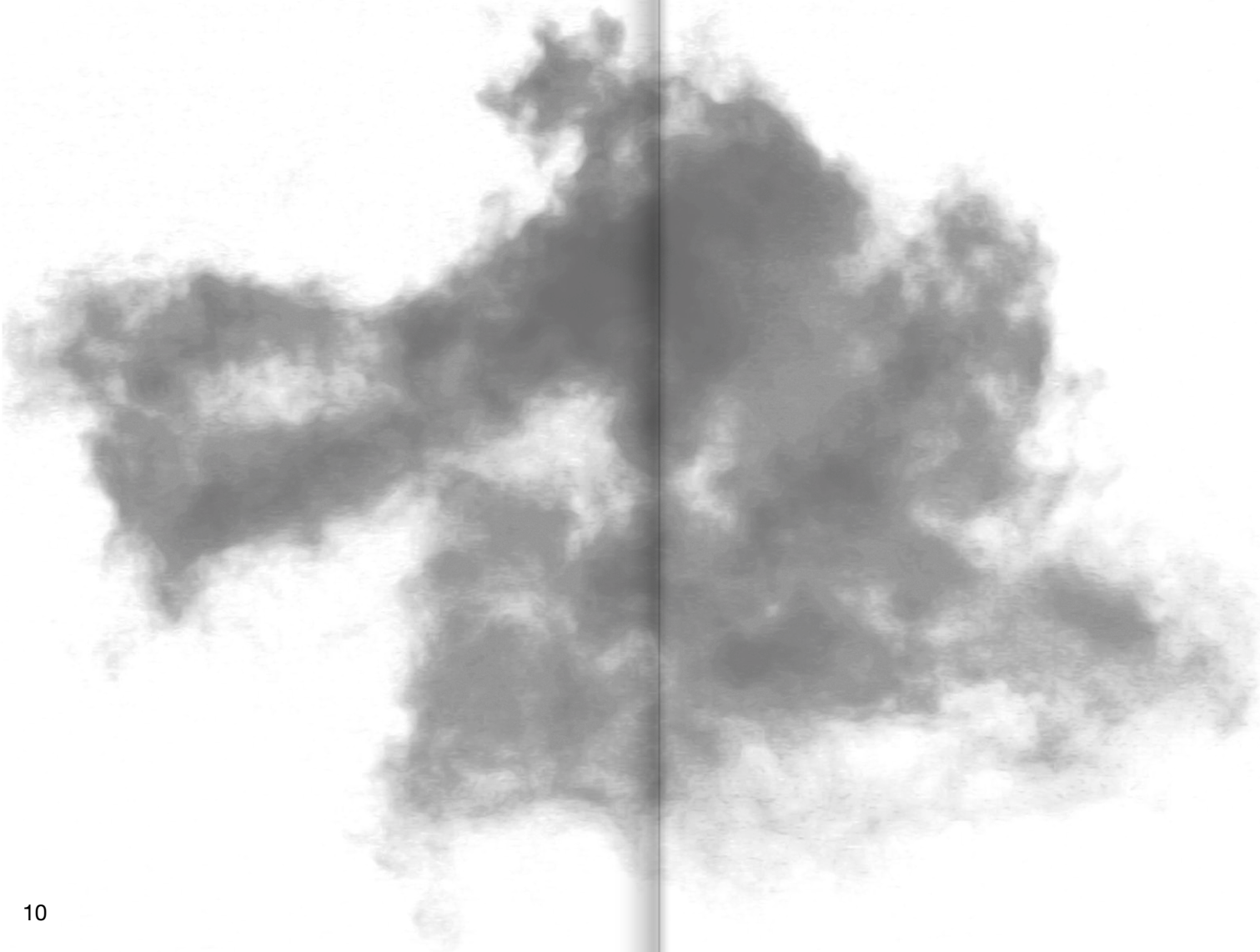

Snažil sa spraviť pár krokov vpred. Ale nervozita a obavy zapríčinili, že prešiel len pár metrov a zastavil sa. Možno pár metrov. Občas sa zastavoval, strácal schopnosť chcieť sa hýbať. Snažil sa vrátiť na miesto, odkiaľ vyšiel, ale nemohol ho nájsť.

Už nebol tým, kým býval predtým. O čom to hovoríš? Je to miestnosť? Povedz mi niečo konkrétnejšie.

Nedokáže rozpoznať, na čom stojí. Nevie, či stojí na podlahe, alebo vo vzduchu, alebo... Nemôže to nájsť alebo sa toho dotknúť. Vytrhnutá časť z celku, čo sa nedá vložiť do niečoho konkrétneho. To o čom hovoríš?

Počul som zvuk. Priamo predo mnou. Priletel neznámy druh, cítil závan vetra z krídel. Obrovský. S maskou na tvári. Používanou pre obmedzenie dravcovho pohľadu (u skrotených jedincov).

Sadol si na ruku, ktorá na počudovanie nebola moja.

Ale bola na mieste mojej ruky. Ruka s koženou rukavicou, niekoho neznámeho. Bola kúsok predo mnou, takže to vyzeralo, že je moja. Myslíš ešte na mňa?

Irbis pohyboval nervózne hlavou do bokov, pravdepodobne s cieľom striasť predmet z hlavy.

Znervózňovalo ma to, pretože toto sa bežne nestáva. Stále sedel na neznámej ruke. Hlavou pohyboval do rôznych smerov. Môže letieť, kde chce, ale vždy sa vráti na tú istú ruku a nevidí, kde je, len vie, že ruka tu vždy zostáva na to, aby sa mohol na ňu vrátiť. To mu poskytovalo dôveru. Vzájomnosť a pokoj. Vietor neprestával. Ohlušujúci. Nečakane sa zdvihol a odletel do tmy. A zase som nevidel nič konkrétne. Po nejakej chvíli som počul niečo ako mužský hlas niekde v diaľke za mnou... Možno tiež viac napravo, ale bližšie, než som si na začiatku myslel. Stál som mlčky na mieste. Úplne som stuhol. Všímaš si to aj ty? Na tom mieste, kde nevie, čo robí. Nedokázal sa nadýchnuť. Postupne počuť aj známe zvuky. Lietanie hmyzu, pohyb niekde medzi rohom miestnosti a nejakou vonkajšou plochou. Čo to bolo? To bol Paul. Uvedomil si, že dnes mal tridsiate narodeniny. Stál s neznámym tieňom menom Paul, ktorý sa objavil na miestach, kde nečakal, že to bude možné. Aj Paul mal tridsať. Kto je ten neznámy? Tieň toho prvého. Nebolo možné, aby sa stretli. Napriek tomu, že ich spájalo niekoľko ľudí, ktorých poznali, a rovnaký vek. Koho poznali? Jána. Každý z nich žil v inom storočí, ale ovplyvňovali sa navzájom. Možno chvíľu stáli aj na jednom mieste, v rovnakom bode, ale práve tie chvíle sa rozchá-

dzajú. Stáli neďaleko seba a takmer sa dívali jeden na druhého. Žiadna možnosť, že nás pritiahne to isté miesto, sa popredu nevylučuje. Preto boli vytvorené hrany, steny, priestory, počasie, ľudia, krajiny, štáty, jazerá, práca, voľný čas, zážitky, odmlčania, tiene. Takto sa definujú role ľudí, takto si ich pamätáme.

Ale keď úlohy zmiznú, zmizne aj niečo konkrétne, jasná predstava o človeku. To nás priťahuje na ľuďoch, pred ktorými stojíme a dúfame, že ich budeme poznať.

Dnes neexistujúce mesto Casaria
Taliansko
1994

Vracal sa domov vždy v noci, každý mesiac. Čakával som ho, no nakoniec som vždy zaspal a zobudil som sa až ráno s novou hračkou na vankúši. To bolo pre mňa znamenie. Vrátim sa však do obdobia, keď chcel v jeden letný večer strávený na oslave u známych niekam na chvíľu odísť. Malý chlapec, ktorý sa rozbehol za ním, si chcel k nemu sadnúť do auta. Z nejakého dôvodu ho nevzal.

Vyrazil autom po nočnej ceste, ktorá prechádza okolo sadov broskýň. Vždy tam nezameniteľne páchol hnoj. Na ceste sa nachádzala neprehľadná zákruta, z ktorej vyšlo auto

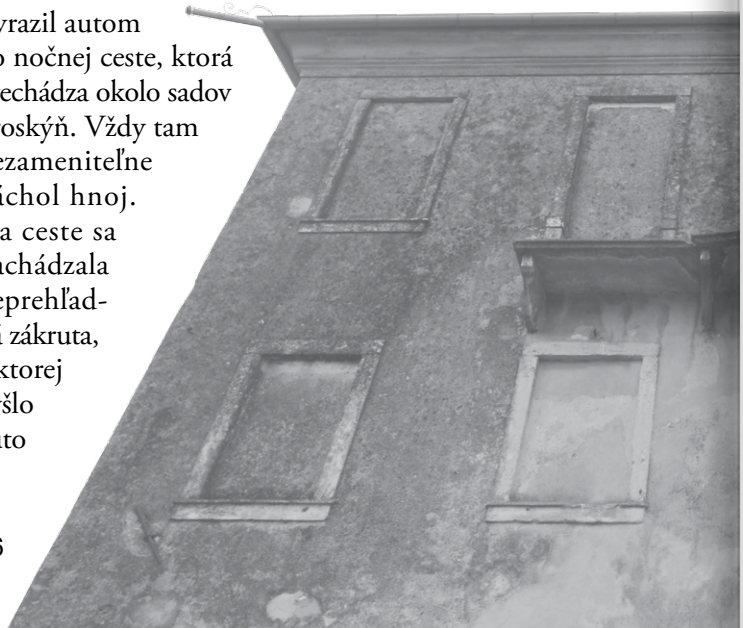

smerom do Milanovho pohľadu. Rovno oproti nemu. Strhol volant. Náraz mu prepichol pľúca a počas prevozu do nemocnice upadol do kómy. Eva (z Casarie), u ktorej pracoval, mu pomohla a našla mu inú nemocnicu. Previezli ho do mesta Verona. Doktori naznačovali, že sa nemusí dostať z kritického stavu. Milan sa napriek tomu prebral. Po rokoch mi rozprával sen zo spiacich dní.

Spomenul Jána. Stál pred ním. Zložil z hlavy klobúk a uklonil sa pred ním. Povedal mu, nech sa vráti. Sen si Milan pamätal aj po prebudení z kómy.

Poznámky z viacerých Jánových dní
Rakúsko–Uhorsko
1914

Nemohli sme otvoriť oči. Videli by nás. Stalo by sa to. Mýlite sa, ak si poviete, že sme to robili kvôli nám samým. Hovoríme o skutočnosti, ktorá určovala, čo máme vidieť. Alebo ako sa máme pozerať. Určovala obdobie, v ktorom sme pretrvávali. Tak to bolo spoločensky prijateľné. Samovoľne, medzi nami a aj medzi nimi – tými druhými. Bolo to obdobie zakrývania. Nikto si netrúfal hovoriť o skutočnosti. A ak áno, tak zmizol. A s ním aj všetko, čo predstavoval. Podoba niečoho prítomného medzi nami. Rozdeľovanie na oni a my. Nechcenie rozumieť inému, odlišnému od našich jazykov. Museli sme robiť, čo sa od nás vyžadovalo, tým naša komunita ostala nedotknutá. Nevzali nám zvieratá, domy, ani nás samých. Museli sme zavrieť oči vždy, keď sa to od nás vyžadovalo. Kto sa pokúsil urobiť niečo neočakávané, pomôcť ľuďom, ktorých nepoznal (akýmsi prechodníkom), ten oslepol.

Za pár mesiacov čas, ktorý spomínam, skončil. Odvliekli nás všetkých na front a tvrdili nám, že to tak má byť. Nevrátil som sa.

Kôň

Kôň, ktorý sa pár týždňov rozkladal na poli neznámej krajiny. Voda sa postupne vsakovala do zeme, na ktorej ležal. Rozpúšťal sa každým dňom viac a viac, a jeho telo sa strácalo. Spolu s líškami, ktoré ho v noci navštevovali a ohlodávali. Nevadilo mu to. Ležal na tomto mieste a sledoval všetko, čo sa pohybovalo neďaleko miesta, kam dovidel. Druhá strana hlavy sa postupne prehnívala do zeme a strácala sa z povrchu. Sledoval udalosti jednou stranou. Každý deň si ich skladal do popisu miesta. Časti, ktoré videl, si postupne pomenúval. Ležiaca tráva, blatistá cesta atď. Snažil sa pohnúť nohami, ale telo strácal stále rýchlejšie. Na tomto mieste stretol nášho neznámeho Jána, ktorý tadiaľ prechádzal. Zazrel ho a pozdravil. Kôň čakal, až kým sa nestratil. V poli, ako mnohí ďalší, ktorí okolo neho prechádzali.

Ty si niečo také alebo podobné videl? Pýtal sa ho Paul. Nie, povedal Ján. Ako je možné, že je tam hore? Pýta sa prekvapený Paul.

Musí ho tam niečo držať. Lano, alebo niečo iné. Nevidím tam nič. To predsa nie je možné.

Obaja stáli v noci v stajni. Pred nimi sa vodorovne vznášal trám, dlhý niekoľko metrov. Myslíš si, že ide o časť stodoly, v ktorej stojíme?

Nehybne sledovali vznášajúci sa trám, ktorý sa pohyboval. Pomaly sa otáčal okolo svojej osi ako planéta. Svetlo o pol piatej dopadá na niektoré časti dreva, a tým zvýrazňuje jeho starú štruktúru. Svetlo prenikajúce do tmy prichádzalo zozadu, z domu.

Je to trám, na ktorom sa môj syn obesí, povie Ján Paulovi. Ešte sa to nestalo, ale príde to.

Jeho syn sa volá Štefan. V budúcnosti, keď vyrastie, bude z neho muž obchodujúci s drevom. Má pár koní, ktoré vedie do lesa, odkiaľ dovážajú stromy. Boli to časy, keď ľudia nehovorili o svojich potrebách, alebo o tom, o čom by chceli hovoriť. Všetci robili to, čo sa naučili, často ťažkú manuálnu prácu. Mali hranice, kam mohli ísť a čo mohli robiť. Bol to skvelý chlap. Hrozne milý. Zrazu pri Jánovi a Paulovi stojí chlapec. Bol málovravný, ale vždy som mal pocit, že robí správne veci. Bol to môj dedko, povedal chlapec Milan. Všetci traja pozorovali trám, ktorý sa neustále hýbal. Kedysi hral so susedmi v krčme karty. Dokázal nad sebou dosiahnuť určitú kontrolu a nevyhľadával cesty, ako porušiť pravidlá. Vďaka

tomu získal sám pre seba istotu v tom, čo robí a prečo to robí. Vždy mal dôvod na to, čo robil a čo bolo potrebné urobiť, aj keď na svoj úkor. Takže nikdy nepil, čo sa nedalo povedať o väčšine ľudí, ktorí v tom čase žili. Vsadili sa o výhru v kartách. Dedko prijal ponuku pod podmienkou, že mu postavia novú stajňu pre kone, ak vyhrá. Chlapi to prijali. Hrali s ním dlhé hodiny. Doteraz však neviem, čo dedo vsadil zo svojej strany. Musel vsadiť niečo, čo malo hodnotu, ale myslím, že mal len tie kone a nič iné, čo by mohol vsadiť. Nikdy som sa to od neho nedozvedel. Možno nechcel, aby som to vedel; nevedel to nikto, ani babička. V tej stodole teraz stojíme a sledujeme toto vznášajúce sa brvno, na ktorom sa kedysi obesil. To je stajňa, ktorú postavili. Boli tu jeho kone a ich seno. Každú jeseň chodil na pole, odkiaľ pre ne zvážal seno a tu sa sušilo. Keď dedko zostarol, prišiel sem a obesil sa. Niečo podobné vraj robia Eskimáci – tiež niekam odchádzajú. Odídu do zasneženej krajiny a niekde v nejakej úžine medzi skalami alebo v nore zamrznú. (Robia to aj staré psy.) S týmto údelom boli zmierení a vedeli, že sa chcú podvoliť tomu, čo má prísť. Ten dom tu stojí celé roky, bolo v ňom mnoho ľudí, ktorí ním prechádzali. Niektorí vyšli bez toho, aby sa do neho vrátili. Záležalo mu na tom, aby sme tu takto v jeden deň stáli a rozprávali sa. Udalosť a tento trám nás sem priviedli. V tom dome sme všetci nejakým zmyslom zapísaní do častí stien. Takisto do toho vznášajúceho sa brvna. Tam je toho najviac. Je to práve ten trám, na ktorom visel. Trám, ktorý je akousi krajinou. Teraz si musíme len vybrať, čo ďalej. Niekedy domy obracajú ľudí proti sebe, ale to nie je náš prípad, povedal Milan.

Máme určitý zmysel pre veci, ktoré nás presahujú a nad ktorými nemáme kontrolu. Fakt netuším, o čom hovoríš, povedal Paul. Za pár rokov sa porozprávame o podobnej veci, ale tie roky musia prejsť, teraz si to ešte nepamätám, povedal chlapec. O akých pár rokov? Neviem, nepamätám si to.

Paul

Paul bol záhradníkom. Odvtedy, čo nechal prácu a vrátil sa, snažil sa vyšľachtiť jeden druh kvetu. Jeho rodina mala veľkú záhradu, takže sa vrátil k pestovaniu. Najviac ho zaujímali bylinky a kvety. Predovšetkým bylinky, ktoré mali účinky – spánkové rastliny, tak ich nazýval. Niektoré druhy usušil a rôzne kombinoval.
Po pár dňoch ich pripravil vo forme čaju a skúšal, akým spôsobom pôsobia. Prestal, až keď našiel kombináciu, z ktorej zaspal na pár dní.

Chlapec
so svojou sestrou Evou

Áno, o puzzle si sa chcela vždy rozprávať. Eva sa sústredene pozerala na svojho brata. Akože ja. Ty si sa vždy s nimi hrával, a ak som si chcela získať tvoju pozornosť, stačilo, aby som ti doplnila niektoré časti, keď si nevedel, ako pokračovať v skladaní. Pritom som ti vložila ďalšiu časť vždy, keď si sa nedíval, alebo keď si nachvíľu odišiel. Nepremýšľal si nad tým, že by ti s tým niekto pomáhal. Opäť si bol šťastný, tá úprimná radosť malého chlapca, keď si sa otočil a usmial. Všetky diely do seba zapadajú a to sa prejaví v rýchlosti skladania. Niekedy zmiznú celé vrcholy hôr, ale vždy sa objavia v náhodnom preskupení niektorých častí. Takto vznikli celé krajiny, ktoré sme spolu zložili.

Vidíš to predsa, nie?
Skúsme sa teraz stretnúť v záhrade a postaviť ju.
Počkaj chvíľu.

V záhrade, v ktorej Paul nestrihal vetvy, nekosil, všetko nechával voľne rásť, sa človek stratil a nevedel presne, v ktorej časti sa nachádza. Paul nechával všetko tak a ostatní si zvykli na to, ako to je. Vytvorili si chodníky, ktoré každý používal, vedeli z tých miest rozoznať tváre ľudí, ktorí tadiaľ občas prechádzali. Záhrada mala význam prechodníka. Kam? No predsa k zmene chvíle na roky. Ako? Že vojdeš do záhrady a opäť si môžeš spomenúť na niektoré udalosti. Môžem si spomenúť na to, ako sme stáli pred vznášajúcim sa trámom v tej stodole. Pamätáš? Teraz už o nich viem. Ten dom, v ktorom sme stáli, dnes už slúži na iné veci. Sme tam, pamätáš si to?
Je niekoho iného a ten niekto ukrýva pod podlahou udalosti, o ktorých nechce hovoriť. Mal by si o nich vedieť.

Ja? A načo, povedal Ján. Aby si vedel, ako stráviš tie dni, keď sa stratíš. Ja sa stratím? Áno. A na to potrebuješ ísť s Milanom na to miesto a pozrieť sa dnu. Dom je opustený, ale bývala v ňom žena, ktorá bola zdravotnou sestrou. Musíš sa tam ísť pozrieť a otvoriť podlahu. Spravíš to? Prešli roky a my spolu telefonujeme. Haló? A znovu. Počuješ ma? Vždy, keď spolu hovoríme, vypadáva sieť. Prešli roky? Ja si ich nepamätám. Ja takisto nie.
Tak pôjdeš sa tam pozrieť? Neviem, či je to nutné, mňa to nezaujíma, odpovie Ján. Nemôžem ti opísať to miesto, ale keď pôjdeme autom okolo, zbadám ho. Milan dopovedal vetu a zložil.

Neďaleko Casarie
1994

Sme v aute, cestujeme už nejaký čas, hľadáme dom, ktorý máš spoznať. Dobre, ideme na to dobre. Cesta vedie k jednému kopcu. Pestujú tam broskyne, kedysi tam bola bitka, za Prusov. Všetci ostali na tom poli a dnes je tam najlepšia úroda broskýň v kraji, neviem, či je to tými telami. Ok, a čo to má s tým spoločné? Ešte neviem, ale napadlo mi to. Musím ísť týmto smerom. Dom bude na pravej strane. Prechádzali celé hodiny po neznámych cestách, ktoré predtým nevideli, sledovali sady stromov v okolí. Cesty prázdne, žiadne okoloidúce autá, sem-tam prešli okolo benzínky a čakajúcich rybárov na brehu jazera. Naraz Milan povedal: ten dom pred nami. To je on. Dom pred nami vyzeral, ako by v ňom nik nežil celé roky. Niektoré okná boli rozbité, strecha mala diery. Jednopodlažný dom, v tvare písmena L. Ničím zvláštny opustený dom. Zastali sme po pár metroch na bočnej ceste. Milan vystúpil, oprel sa o auto a mlčky sledoval dom. Díval sa vôkol seba, do polí. Cítiš ten vzduch? Nie. Je cítiť hnojom. Tu neďaleko je jedna zákruta, vždy keď idem okolo, mám zvláštny pocit. Niekedy vtedy cítim more, alebo vydýchaný vzduch. Ty to tak niekedy nemáš? Povedal som si, že hovorí nezmysly, nervózne som zakrútil hlavou a pomyslel som si: prečo som toho človeka počúval a trmácal sa až sem? Odrazu som si nemohol spomenúť na chvíľu, keď sme sa rozhodli nastúpiť do auta a ísť sem. Vôbec som si nemohol na ten moment spomenúť. Počkaj ma tu, hovorí Ján. Vychádzkovým krokom šiel k domu, pozeral sa cez rozbité okná dovnútra a cez jedno dokonca preliezol dnu. Potom som ho pár minút nevidel, až kým nevybehol zo zadnej časti domu a prichádzal k autu. Otvoril dvere a sadol si vedľa mňa. No čo? Je tam pod tým niečo? Ján sledoval nehybným pohľadom pole a vraví: nie je to ten dom. Skúsime sem prísť zajtra v inom čase. Ale veď to nie je ten dom, hovoríš! Uvidíme zajtra, poď, ideme. Mlčky sme sledovali cestu.

Vrátili sme sa ráno. Ján chcel z neznámeho dôvodu najskôr sedieť vyše hodiny v aute. Náhle otvoril dvere a vystúpil, a kráčal smerom k opustenému domu. Ján stále dookola spomínal, že sme tu boli v minulosti a že ešte raz pôjdeme okolo. Približoval sa k vchodu. Napriahol ruku ku kľučke, otvoril, vošiel dnu a stratil sa tam. Obrátil som hlavu k aleji ovocných stromov. Odrazu mi z ničoho nič začalo byť teplo. Potil som sa a počúval monotónny zvuk cikád, ktoré zneli krajinou. Ale potom ma to už nudilo, otvoril som dvere, vystúpil a pozeral sa na rozbité okná na dome. Nikde nijaký pohyb. Prešiel som k vchodu. Otvoril som dvere a pozeral na Jána, ktorý stál pár metrov odo mňa. Otočil sa a usmial. Mal taký úsmev, ktorý som nepoznal, celkom iný. Urobil som pár krokov k nemu, dom bol už dlhé roky opustený. Vo vnútri ostali len drevené konštrukcie a kusy rozhádzaných balíkov slamy. Poď sem, hovorí Ján. Prešiel som rovno k nemu. Stáli

sme vedľa seba. Pozri sa pod podlahu. Sklonil som sa a rukou presunul dosku na podlahe. Videl som nás oboch v inom dome. V dome, v ktorom stojíme a pozeráme sa na niečo visiace vo vzduchu. To je minulosť. Zajtra si to nebudeme pamätať. Ako to? Vonku mimo domu si predsa pamätáš postupne veci, ako prichádzajú, a potom na ne spomínaš. Tu to neplatí. Ako to? Neviem. Neviem ani len to, prečo sme tu včera nemohli nič vidieť, a dnes áno.

Tak sme len postávali a sledovali sme sa cez dieru v podlahe. Všetci štyria sme sa dívali na niečo, čo sa nepodobalo ničomu, čo sme kedykoľvek predtým videli.

Nečitateľný text
1914

Hovorilo sa o období nepozerania. Nikto nevedel presne, čo obsahovalo toto pomenovanie, ale sčasti išlo o ignorovanie skutočnosti alebo situácií, ktoré sa diali medzi nami a medzi nimi. Jedni s druhými sa len veľmi málo snažili o kontakt, povedzme, že kontakt predstavoval stretnutie. Mohlo to byť obyčajné náhodné stretnutie, pri ktorom každého najskôr zachvátil strach. Napätie, čo urobí ten druhý, pred ktorým stál, a až keď sa jednoducho otočil, bolo jasné, že je všetko v poriadku. Aspoň v tej chvíli. Vo všeobecnosti to bolo príšerné obdobie. Ľudia sa strácali, niekedy ich našli po viacerých rokoch života, ktorý si nepamätali. Aj také veci sa stávali; žiadna z týchto skúseností nie je archivovaná, všetko sa snažilo vrátiť do normálnosti a otázky o tom, čo sa dialo, už nikoho nezaujímali. Každý sa sústredil na to, aby sa z toho obdobia čo najrýchlejšie vzdialil. Dokonca aj deti sa správali inak. Bez akýchkoľvek emócií a radosti, ktoré deti bezprostredne majú.

Jánov prvý kopec
1914

Stál pred nami. Kopec zarastený trávou. Žiadne stromy, len tráva pohybujúca sa vo vetre. Niekoľko dní sme mali za úlohu sledovať jedno miesto. Kopec a horizont rozdeľujúci pohľad na dva pomyselné svety. Jeden, ktorý sa skoro nemenil, vpredu pred nami a druhý za kopcom, ktorý sme nevideli a nevedeli, aký je. Čakali sme celý deň až do tmy. Medzi nami boli niekoľkometrové rozostupy a každý ležal bez náznakov pohybu. Nemohli sme hovoriť, ani sa pohybovať. Bol to manéver, ktorý nás mal ochrániť. Zneviditeľnenie, tak ako to robia zvieratá. Všetci sme sa o to pokúšali. Po prvých dňoch sa stávalo, že niektorí z našich videli na kopci pohyb. Vysokú trávu, ktorá sa pod nápormi vetra podozrivo vlnila. Niektorí sa mi po čase priznali, že naschvál zatvárali oči, keď sa im zdalo, že niekoho zazreli. Zavreli oči. Najhoršia bola noc. Zvuky. V okamihoch podozrenia bolo povolené vystreliť svetlicu, čo sme robili často. Niektorí počas noci utiekli a na miestach, kde mali ležoviská, ostali iba ich veci. Museli sme naďalej čakať. Nik nám nepovedal prečo, ale neustále na nás naliehali, aby sme počas hliadky nespali a bdeli. Trvalo to viac ako tri dni. Počasie sa menilo, sledoval som poryvy trávy. Sledoval som zem a v ten moment som zostal ležať. Počul som kroky, zastali pri mne. Zavrel som oči. Postava stála vedľa mňa a po

chvíli utiekla. Nebol som schopný sa zdvihnúť a pozrieť sa. Trvalo to pár sekúnd? Možno hodín? Vôbec si nepamätám... Nevedel som, kde som, ani som nemal žiadnu úlohu. Pamätal som si len, že nado mnou preletel vták. A okolo mňa bola vyšliapaná tráva po cudzincovi.

Bolo to 17. augusta roku 1914 a ja som bol na kopci, v neznámej krajine, kde sa nič nedalo vidieť.

Prechody
k drevenej stodole

Miesto v lese, neďaleko ktorého sme prechádzali v predošlých dňoch. Muselo to byť nejaké z nedobitých miest, pretože stromy ešte stáli. Žiaden dym z horiacej krajiny.

V priestore sedela neznáma štvorica ľudí, ktorá nedávala zmysel. Boli tam dvaja vojaci proti sebe bojujúcich strán. Sedeli bez zbraní a nehybne sledovali trám. Ani zem, na ktorej sedeli, nebola spálená. Brvno sa vznášalo vo vzduchu a malými pohybmi menilo svoju rotáciu. Do rôznych strán a uhlov. Približoval som sa k nemu a približoval sa aj môj pohľad, ktorým som postupne odhaľoval štruktúru dreva. Popraskané drevo sa premieňalo v čierne štrbiny. V tých štrbinách som zazrel pohyb. Videl som kráčajúceho vojaka, ktorý sa zastavil.

V tomto dome sme všetci nejakým spôsobom zapísaní do častí stien. Takisto v tom vznášajúcom sa brvne. Tam je toho najviac. Teraz by sme si mali len vybrať, čo ďalej. Niekedy majú domy význam v tom, že sa v nich ľudia schádzajú, alebo sa obracajú proti sebe.

Prebudil som sa na príšerný výbuch. Ležal som v blate, v mokrých šatách a sledoval som hlinu pred sebou. Niekto prebehol okolo mňa, bez slov.

Rutina
1914

Vyhrabali sme si jamy, v ktorých sme čakali, neostalo nám nič iné. Presun alebo kontakt s inými bol možný iba v noci. Bolo vidieť malé plamienky, ktoré sa pohybujú tmou, a počuť nezrozumiteľné šepoty. Vytvoril som si taký rituál, sadol som si do rohu svojej vykopanej diery a snažil som sa predstaviť si dni, ktoré sa mi stali, aby som si ich mohol zapamätať. Problém všetkých dní, v ktorých sme sa ocitali, bol ten, že boli úplne rovnaké. Hľadali sme tých druhých a tí, ktorí ich videli, oslepli, ale napriek tomu nám nariadili ich hľadať ďalej. Vznikali situácie, keď ste

strácali pojem

o tom, čo sa deje, kde ste, a o tom, čo môžete robiť a čo nie. Najhoršie boli nočné pochody za nimi. Nevedeli ste o nich, dokiaľ neboli pred vami alebo dokiaľ ste ich neprebodli bodákom, alebo nezastrelili. Noc, to bola možnosť, ako neprísť o zrak. Nikdy to nebolo vopred hlásené; jediné, čo predurčovalo, že sa to blíži, bolo červené svetlo na oblohe a zmena šepotu na hlasný krik. Ján sedával pár metrov odo mňa. Najviac zrozumiteľné BOLI JEHO ŠEPOTY, pretože bol najbližšie. Zvykol hovoriť zo sna. Často v snoch navštevoval rôzne miesta. Opisoval

miesta a mená. Často názvy, ktoré nedávali zmysel. Jedno som si zapísal. Znelo to takto: Prechádzali sme spoločne do Casarie po diaľnici, až kým na nás neprišla únava. Často spomínal slovo záhrada a často si k tomu zvykol sadnúť. Dokonca ho nezobudil ani krik, ktorý prenikal z diaľky. Spal, až kým neprišiel na rad a musel ísť na prieskum po miestach, kde sme boli rozmiestnení. Každý spával len okolo troch hodín denne. Bolo to vyčerpávajúce.

Kopec II
1914

Sedeli pri svetle. Bola noc a v pozadí lesa bolo počuť strašný hluk. Vzadu za stromami sa strieľalo, bolo vidieť záblesky výbuchu.

Ján vyzeral unavene. Len bol opretý a mlčky sledoval Irbisa. Irbis sedel na neznámej ruke. Zdalo sa, že tá postava Irbisovi slúži a objavila sa už druhýkrát. Viem, kto to je. Ruka sa vôbec nepohybovala, vyzerala ako z vosku. Irbis začal zanedlho rozprávať ľudskou rečou. Mal peknú výslovnosť, s príjemnými koncovkami slov. Ako sa cítiš? Ján neodpovedal.

Sme neďaleko hraníc a tento les bude na dlhé týždne miestom, kde príde niekoľko tisíc ľudí hovoriacich tvojím jazykom. Po väčšine z nich zostane na týchto miestach veľa príbehov, ktoré sa stratia vo vetre. Aj spomienky. V hline, vo vode, pod stromami, v zákopoch, budú sa prelínať cez seba. Veľa príkladov, postojov a charakterov. Chceš ho zmeniť na miesto, ktoré by si poznal? Áno, aj keď nerozumiem, na čo sa ma pýtaš, odpovedá Ján. Ale urob to, keď sa pýtaš. Irbis mu začne opisovať jeho budúcnosť. Budúcnosť niekoho iného. Niekoho, kto nezažije vojnu, nezažije udalosti, v ktorých sa nachádzajú; hovorí o iných udalostiach, o ktorých Ján nepočul.

Hovorí Irbis Jánovi.

Ján si vtedy začal všímať Irbisovu prítomnosť na vlastnej ruke.

Prechod k tunelu
1914

Nakoniec spolu niekam odchádzajú preč. Sme v tuneli, kde Irbisa nosí akýsi človek v reflexnej veste a helme. Záchranár. Je to tunel, v ktorom sa stala autonehoda. Muž s prepichnutými pľúcami sedí zakliesnený v aute. Kráčajú dovnútra tunela. Ján ich nasleduje, nakoniec zastane a dá si dole čiapku. A povie: Čo je to? To si ty, hovorí Paul. Ešte nie. Ešte nemôžeš dnes zomrieť, hovorí Ján.

Doteraz sa tam prechádzaš.

Udalosť na kopci
56. deň

V priebehu tých dní, ktoré prešli okolo, sa nedialo nič. Znamená to, že čas ustal a vedomie sa zameralo na iné veci. Tento 56. deň sa stal úplne náhodou voľným dňom, keď ho polospánok novembrového dňa sprevádzal až do večera. Večer bol bez plánov a tak sa začal 56. deň.

Začal večerom, keď sa ocitol sám v parku. Stál v chlade medzi pokrútenými stromami, cez ktoré k nemu presvitalo mesto. Oranžové záblesky svetla presne do jeho očí. V okolí nikto nebol. Bol na to sám, aby sa prešiel parkom a uvidel niektoré prípravy, ktoré už predchádzali situáciám, ktoré mohol vidieť. Až teraz dostávajú význam, teda pokiaľ ho nájde. Park má plochu malého lesa o veľkosti niekoľkých hektárov. Všetky stromy sú umelo vysadené a omočené nekonečným počtom psov.
Mal iba hodinu. Aby prešiel parkom a našiel Milana. Vďaka nejakej intuícii to uvidí, a možno si ani neuvedomí, že to videl, a prejde okolo. Nikdy dopredu nevie. Vie to len na základe toho, aký je deň. Takže 56. deň je zatiaľ taký, že by sa to mohlo stať. Ale nikdy nevie. Len tuší. Vráť sa, prosím, k svojej chôdzi, hovorí Paul. Prechádza parkom, z diaľky počuť pokrik ľudí. Na teba? Na počasie? Na niekoho? Nevieš, ideš ďalej a začínaš si uvedomovať, že tie hlasné prejavy znamenajú radosť. Ľudia sa radujú. Na niečo hlasno kričia a stále sa to nejakým spôsobom stupňuje. A náhle si v ďalšej časti parku. Za stromom vidíš Milana. Vyzerá, ako by sa tu ocitol z renesancie. Naozaj vyzerá ako z renesancie? Nedokážeš mu odhadnúť vek, on ho však nechce povedať. Ani raz nepovedal,

koľko má rokov. Jeho pokožka vyzerala veľmi tenko a jeho výraz bol veľmi dvojznačný. Dobre, ja ti verím, poďme ďalej. Pre teba je to signál, že ste sa spoznali. Signál k čomu? K tomu, že bude nasledovať správa. Si v správnom dni. 56. deň bude pre teba už znamenať, že bol správny. Ale ja neviem odpoveď za teba. Možno sa mýlim. Možno 56. deň bude nadväzovať na 57. deň a ten bude ten hlavný. Problém je moment výberu, keď veľa očakávaní smeruje k tomu, že niečo bude inak, alebo že nebodaj nebude pre teba lepší ani dokonalejší, ako sa to vraví. Také slovo nie je. Hm, možnože budeš nejako odmenený. Ok, už nič nehovor a vráť sa na chodník, už sa to kráti, hovorí Paul naliehavo. Strašne kričí a mňa začína bolieť hlava. Ráno bude až za pár hodín a ja dovtedy budem musieť byť tu.

Vrátime sa do druhej časti parku. Rozdiel je len v chodníkoch, kocky sa stratili, sme na tráve. Skôr na pozostatku trávnika. Je predsa zima! Predo mnou prebehne chlapík, rovno predo mnou, neviem, z ktorého smeru, ale uvedomil som si ho, až keď zavial poryv vzduchu z jeho postavy cez moju tvár. Za ním v diaľke bežal ďalší a zozadu prišiel iný. Bolo ich tam veľa a ja netuším, odkiaľ sa vzali. Ale ty si pokračoval ďalej po zhnitom trávniku medzi ostatnými stromami a okolo teba pobiehali chlapíci. Dostal si sa k nim bližšie. Chystajú sa odpáliť ohňostroj. Asi preto všetci pobiehajú, lebo chcú ohňostroj odpáliť správne. Majú presnú synchronizáciu toho, ako explodujú, v akom poradí a v akom tvare. Dostal si sa do úplnej blízkosti tejto udalosti. Zaujímavé je, že si ťa nevšímali, hoci si k nim nepatril. K hlasnému davu, čo odrazu kričal stále viac, ale postupne bolo

počuť konkrétne slová. Postupne odratúvali čas.

Všetci technici boli na svojich miestach a čakali.

10

9

8

7

6

5

4

3

2

1

Nestalo sa nič, len všetci zaspali.
Milan sa prebudil a bol rád. Zostal len pocit, že sa niečo udialo v roku 1994 v Casarii.

Kopec III
2020

Kopec, ktorý na začiatku nikto nevidel. Nemohol ho vidieť nikto, pretože hmla sa rozťahovala po celej krajine. Ján zmenil krajinu spevom a uvidel kopec. Kopec, ktorý zakrýval iné udalosti, ktoré Jána stretnú, ktoré ho zvedú. Za horizontom nebolo nič a Ján mohol sledovať len miesto, na ktorom stojí. Kopec a hmlu, ktorá znova prekryla jeho pohľad. A pýtal sa sám seba: Čo je to za pieseň, čo odkryla hmlu?

Záhrada II
2020

Záhrada, o ktorej mnoho ľudí hovorilo, v ktorej sa Ján rád prechádzal, zmenila po čase výraz. Miesto ostalo, ale vzhľad sa zmenil na jednotvárny anglický trávnik, z ktorého zmizli stromy a predmety, a vznikli nové. O trávnik sa staral Jánov pravnuk – Milan. Dbal o to, aby trávnik pôsobil dokonale. Aby si ktokoľvek, kto prišiel do záhrady, povedal: pekný trávnik. Milan to vždy ocenil. Trávnik stále kontroluje a veľmi sa snaží, aby toto miesto bolo také, aké si ho predstavuje. Trávnik však v záhrade stráca svoju funkciu. V Jánových časoch záhradu prerastali druhy zvierat, strácali sa v zarastených častiach a objavovali v nových formách. Podobne ako Ján, ktorý sa dlhú dobu prechádzal po kopcoch, až zmenil svoju podobu. Ale to sme niekde inde.

Paul bol malým chlapcom. Na začiatku tejto záhrady stálo pieskovisko. V deň, keď prišiel do záhrady, vzal všetky svoje postavičky, predmety, kamene a hral sa v piesku. Na konci tohto dňa ho upozornili, že odchádzajú. Paul robil zakaždým to isté. Zahrabal všetky predmety, hračky do piesku a dúfal, že ich nájde, keď sa znovu vráti. Vždy sa stalo, že nejakú vec nenašiel aj napriek tomu, že pieskovisko bolo len maličkým štvorčekom. Vyhradeným drevenými hranami a hlineným podkladom, ktorý sa od piesku oddeľoval svojou farbou. Napriek tomu sa predmety strácali a niekedy Paul zabudol, ktoré to boli. Medzi nimi bola aj postavička vojaka. Milan je môj otec a Ján bol môj prapradedo, o ktorom som počul z rozprávania. Nezvestný, tak ho nazývali.

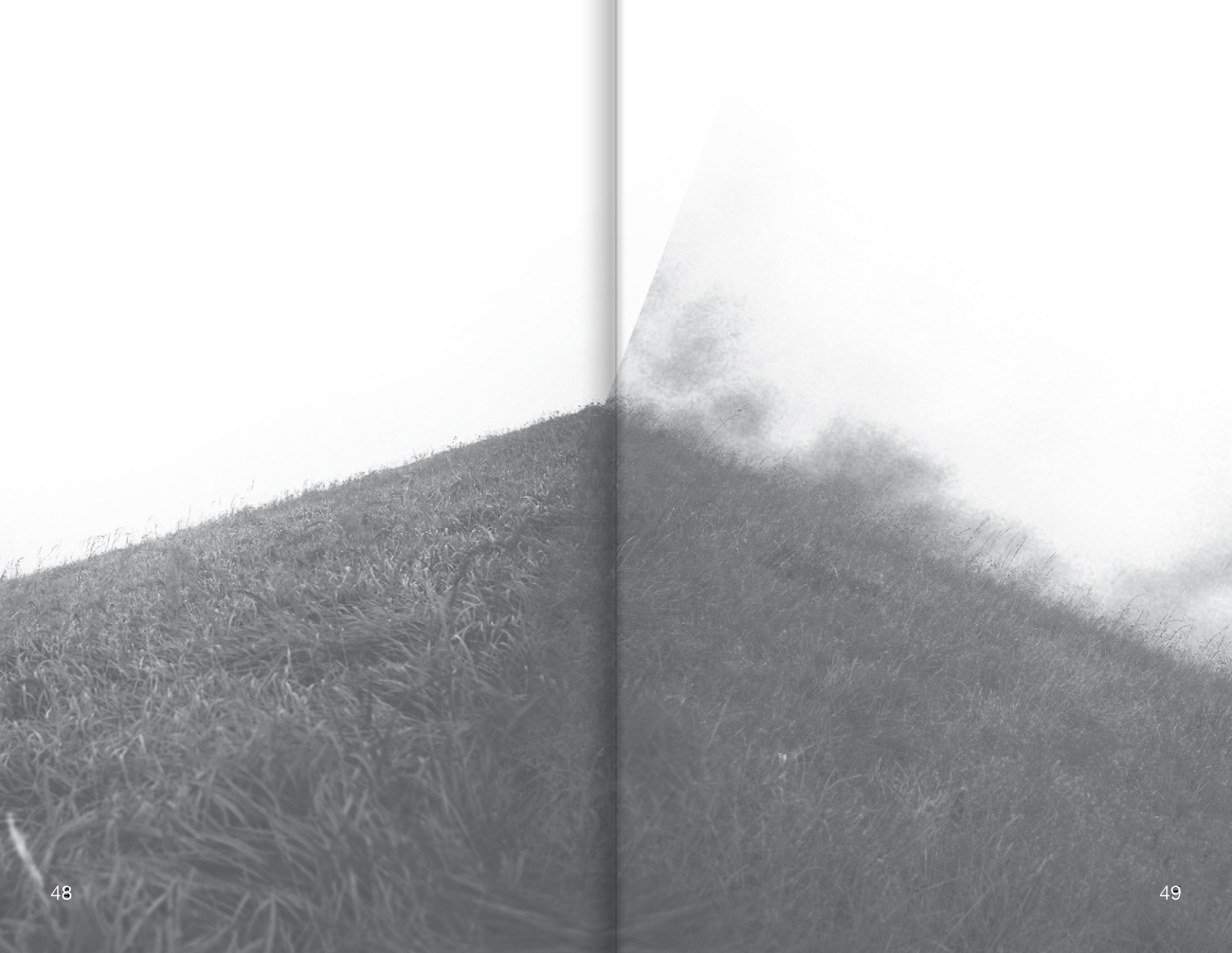

Príbeh jesenných dní.
Nezvestný. Zahynul. Dezertoval.
Prežil ako niekto iný.
Neznámy Ján, János, Johan, Joannes
v roku 1914.

GALERIE
TIC

Venované Jánovi Mazúrovi.

Milan Mazúr
Ján

Editorka: Zuzana Janečková
Fotografie: Archív autora
Jazyková korektúra: Miroslav K. Valová
Grafický design: Jozef Ondrík (Deep Throat Studio)
Papier: Holmen Book 70g
Písma: Helvetica Neue & Adobe Garamond Pro
Vydala: Galerie TIC
Tlač: Tiskárna Helbich a.s.
Náklad: 200 ks
1. vydanie
Milan Mazúr © 2021
ISBN 978-80-88313-15-1 9

MINISTERSTVO KULTURY